

Anketa k 50. výročiu časopisu Slovenská literatúra

V roku 2003 si nielen Slovenská akadémia vied, ale aj časopis Slovenská literatúra pripomenuli 50. výročie založenia. Pri príležitosti tohto okrúhleho výročia redakcia Slovenskej literatúry pripravila anketu s tromi krátkymi otázkami, ktoré mali ambíciu ponúknuť literárnym vedcom a literárnym historikom priestor nielen na retrospektívu, ale aj možnosť vysloviť sa k aktuálnym vedným trendom a problémom vedeckého života. Boli sme príjemne prekvapení záujmom vedeckej obce zúčastniť sa tejto iniciatívy prostredníctvom rôznorodých názorov a podnetov, ktoré mali široký diapazón – od kratších poznámok a drobných úvah až po širšie koncipované spomienkové a literárno-teoretické príspevky. Preto sme sa rozhodli túto redakčnú iniciatívu nechať otvorenú ako diskusiu, ktorá v prípade záujmu môže pokračovať aj v ďalších číslach Slovenskej literatúry. Ak časové dôvody niekomu neumožnili sa jej zúčastniť, môže tak urobiť aj naďalej. Radi však privítame aj texty, ktoré sa nemusia viazať práve na túto anketu, ale môžu reflektovať súčasný stav literárneho výskumu, či postavenie a funkciu literárnej vedy v širšom historickom, kultúrno-spoločenskom kontexte. Zároveň ďakujeme všetkým, ktorí sa tejto ankety zúčastnili.

- r -

Anketové otázky

1. Roku 1989 sa skončilo obdobie ideologickej reglementácie literatúry a jej teoretickej reflexie, pričom vedecký výskum sa pluralizoval a obohatil o nové podnety. Boli pre Vás deväťdesiate roky v tomto kontexte v niečom podnetné a inšpirujúce, priniesli radikálnejší prelom v oblasti teoretického výskumu, alebo boli len hľadaním nového pojmotvorného aparátu, resp. dá sa ešte uvažovať o literatúre v zmysle vývinu, striedania či zmeny metodologických prístupov? Ako vidíte budúcnosť literárnovedného myslenia, prípadne kultúrnu funkciu literárnej vedy v spoločnosti?

2. Čo pre Vás znamená pojem interdisciplinarita, je to len „módna záležitosť“, alebo si naopak myslíte, že je potrebné intenzívnejšie prehlbovať interdisciplinárne vzťahy? Ktoré vedecké disciplíny považujete z toho aspektu pre Váš výskum za najpodnetnejšie?

3. Ako sa pozeráte na vzťah medzi literárnovedným výskumom a jeho inštitucionálnym rámcom? Čo by sa malo podľa Vás v tomto kontexte zmeniť, prípadne ktoré problémy vnímate vo svojom výskume ako najakútnejšie?

1. Deväťdesiate roky definitívne otvorili priestor, ktorý sa veľmi inšpiratívne otváral už v druhej polovici rokov osemdesiatych. Impulzy, ktoré sme v tom čase dostávali prostredníctvom výskumu „situácie slovenskej literatúry osemdesiatych rokov“ – diskusia o štruktúre každodennosti, diskusia o štruktúre prechodných období, diskusia o situáciách ďaleko od rovnovážneho stavu, o hodnotových presunoch a podobne dostali nový impulz v podobe skutočného hodnotového zlomu, ale aj v podobe prístupu k európskym metodologickým iniciatívam a impulzom. Súčasne sa ukázalo, že veľa z toho, čo tvorilo obsah našich diskusií v deväťdesiatych rokoch, sa v európskej, resp. americkej literárnej vede diskutovalo už od druhej polovice sedemdesiatych rokov. Myslím najmä na metodologické debaty o možnej podobe písania dejín literatúry. Tieto problémy sú dodnes aktuálne, rovnako ako poctivá sebareflexia stavu našej disciplíny u nás a jej pozície medzi ostatnými vedami. Z autority, ktorú našej disciplíne ešte stále dáva jej školská modifikácia, už dlho nevyžijeme.

2. Interdisciplinarita stojí pri koreňoch moderného uvažovania o literatúre. Spomeňme si na podnety z teórie informácie, z teórie komunikácie, z teórie systémov, z teórie chaosu, zo synergetiky. Poznatky z historiografie, uvažovanie o metodológii historiografického prístupu k ľudskému životnému svetu (teda aj k textu), filozofie dejín, inšpirácie z etnografie a antropológie, toto všetko dnes nachádza uplatnenie aj pri skúmaní umeleckého textu.

3. Inštitucionálny rámec výskumu umeleckej literatúry je na prvý pohľad nesmierne bohatý. Máme katedry slovenskej literatúry v Bratislave, Trnave, Nitre, Banskej Bystrici, Ružomberku, Prešove. Vo väčšine týchto miest dokonca nie jednu, ale aj dve. Máme literárnovedné pracoviská SAV. Napriek takejto rozsiahlej inštitucionálnej základni nemáme našu domácu verziu teórie literatúry, absentujú moderne napísané dejiny literatúry, konferencie, ak sa vôbec organizujú, vyznievajú maximálne ako lokálna udalosť organizátorského pracoviska. Literárna veda nie je samostatným študijným odborom, študuje sa len ako súčasť učiteľského štúdia a na mnohých vysokých školách sa o našich katedrách hovorí ako o katedrách „slovenčiny“.

Možnosti zmeny súčasnej situácie vidím vo vstupe Ústavu slovenskej literatúry na územie vysokoškolského štúdia druhého stupňa (napríklad v odbore literárna veda), čo v širšom meradle znamená možnosť zapojenia ústavov akadémie do systému vysokoškolského vzdelávania. Súčasne bude nevyhnutná redukcia katedrií, pretože množstvo je jednoznačne na úkor kvality vedeckého výskumu na vysokých školách. Absentuje tu pokojné budovanie pracovísk s vlastným odborným potenciálom a pravidelným vedeckým životom, prevláda cestovanie učiteľov z jednej školy na druhú. To však nie je špecifikum literárnovedných pracovísk, ale špecifikum nášho systému ohodnocovania práce učiteľov a špecifikum našej neuveriteľne bohatej siete univerzít. V predstave vysokoškolského štúdia prevláda výlučne pragmatický aspekt prípravy na výkon povolania, takmer úplne sa stratila „idea univerzity“ ako priestoru slobodného bádania v pragmaticky zdanlivo neužitočných oblastiach, idea univerzity ako, povedané s Rogerom Scrutonom, „kultivácie zbytočného“.